

Р. С. КВАША

*Роман Сергійович Кваша, студент IV курсу
Київського університету права НАН України*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРИТЯГНЕННЯ БОРЖНИКА, СЛУЖБОВИХ ОСІБ, УПОВНОВАЖЕНИХ ДЕРЖАВОЮ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ, ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕВИКОНАННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ

Забезпечення виконання судових рішень, як остаточних, так і проміжних, є одним із найбільш проблемних питань у правовій системі України. Наявні недоліки законодавства та суперечлива судова практика у цій сфері не надають можливості досягти мети правосуддя шляхом відновлення порушених прав особи, захисту охоронюваних законом інтересів, реалізації своїх прав у законний спосіб, відшкодування завданої незаконними діями шкоди тощо. Підтвердженням наведеного слугує аналіз затвердженої Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015 Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр., у якій, зокрема встановлено, що одним із основних напрямів реформування судочинства та правових інститутів є підвищення ефективності виконавчого провадження¹. Як зазначає С. О. Іваницький, «відсутність реального виконання значної кількості судових рішень певною мірою зводить нанівець усю складну і тривалу попередню роботу судів, перетворюючи результати цієї діяльності (акти судової влади) на звичайні папірці, що не тягнуть соціально очікуваних наслідків»².

Розв'язання завдань щодо забезпечення ефективного виконання судових рішень реалізується у порядку та способи, визначеними регулятивним законодавством, зокрема Законом України «Про виконавче провадження» та іншими нормативно-правовими актами. Водночас порядок суспільних відносин у сфері належного виконання судових рішень підтримується також кримінально-правовими засобами. Тому з метою кримінально-правової охорони порядку виконання судових рішень у різних розділах Особливої частини КК України вміщено кримінально-правові норми, покликані забезпечити дієву охорону встановленому законодавством порядку цих суспільних відносин.

У науці кримінального права питання кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення були предметом дослідження багатьох дослідників, серед яких можна виокремити наукові праці В. І. Борисова, І. А. Вартилицької, В. А. Головчука, О. М. Джузи, Г. М. Зеленова, С. О. Іваницького, М. І. Мельника, О. Р. Романишин, В. І. Тютюгіна, М. І. Омеляненко та інших. Проте більшість цих праць присвячено відповідальності за невиконання судових рішень, як проміжних, так і остаточних, у кримінальному провадженні. Натомість окремого дослідження підстав притягнення до кримінальної відповідальності боржника та інших учасників виконавчого провадження, з урахуванням визначеної законодавством процедури виконання судового рішення, не проводилось, що і є **метою** даної статті.

Враховуючи наведене, доцільно проаналізувати питання кримінально-правової охорони порядку виконання судових рішень в аспекті можливості притягнення боржника до кримінальної відповідальності за невиконання (ухилення) рішення суду, а також посадових осіб органів державної влади, уповноважених на виконання функцій держави у сфері примусового виконання рішення суду під час здійснення виконавчого провадження.

Передусім зазначимо, що згідно з положеннями ст. 1 Закону України «Про виконавче провадження» виконавче провадження як завершальна стадія судового провадження та примусове виконання рішень інших органів (посадових осіб) – це сукупність дій органів і посадових осіб, визначених у цьому Законі, що спрямовані на примусове виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), які провадяться на підставах, в межах повноважень та у спосіб, визначених цим Законом, іншими нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до цього Закону та інших законів, а також рішеннями, що згідно з цим Законом підлягають примусовому виконанню³.

У ст. 8 згаданого Закону визначено сторони виконавчого провадження, до яких належать стягувач і боржник. За правилами ч. 6 ст. 12 Закону України «Про виконавче провадження» на боржника покладено обов'язки: утримуватися від вчинення дій, які унеможливають чи ускладнюють виконання рішення; надавати у строк, установлений державним виконавцем, достовірні відомості про свої доходи та майно, у тому числі про майно, яким він володіє спільно з іншими особами, про рахунки у банках чи інших фінансових установах; своєчасно з'являтися за викликом державного виконавця; письмово повідомляти державному виконавцю про майно, що перебуває в заставі або в інших осіб, а також про кошти та майно, належні боржникові від інших осіб.

За невиконання судового рішення шляхом ухилення від виконання обов'язків, визначених у ст. 12 Закону України «Про виконавче провадження», боржник може бути притягнутий до кримінальної відповідаль-

ності за ст. 382 КК України, що встановлює відповідальність за невиконання судового рішення. Водночас, за наявності до того підстав, відповідальність за невиконання судового рішення може наставати за іншими статтями Розділу XVIII Особливої частини КК України (ст.ст. 388, 389, 389-1, 390 та інші). Аналіз інших Розділів Особливої частини КК України дає можливість встановити, що боржник може бути притягнутий до кримінальної відповідальності за ухилення від сплати грошових коштів, встановлених за наслідками судового розгляду за такими статтями: ст. 164 КК України (ухилення від сплати аліментів на утримання дітей), ст. 165 КК України (ухилення від сплати коштів на утримання непрацездатних батьків), ст. 175 (невиплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат) Розділу V Особливої частини КК України; ст. 212 (ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), ст. 212-1 (ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування) Розділу VII Особливої частини КК України тощо.

Таким чином, відповідальність боржника за ухилення від виконання судового рішення встановлена як загальною нормою (ст. 382 КК України), так і багатьма спеціальними нормами, що розміщені у різних розділах Особливої частини КК України та встановлюють відповідальність за невиконання судового рішення у конкретній сфері життєдіяльності.

У ст. 382 КК України проведена диференціація кримінальної відповідальності за умисне невиконання судового рішення залежно від ознак суб'єкта злочину, факту наявності або відсутності шкоди, завданої злочинцем, а також від виду судового рішення, яке не виконала зобов'язана особа. Так, у ч. 1 ст. 382 КК України відповідальність настає за умисне невиконання вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили, або перешкоджання їх виконанню. Цей склад злочину за ознакою об'єктивної сторони є формальним, що не вимагає необхідності встановлення суспільно небезпечних наслідків для кваліфікації. Суб'єкт злочину загальний, тобто фізична осудна особа, яка на час вчинення злочину досягла 16 років. Із суб'єктивної сторони цей склад злочину передбачає наявність вини у формі умислу.

У ч. 2 ст. 382 КК України кримінальна відповідальність диференційована за ознакою спеціального суб'єкта – службової особи, що визначається відповідно до положень ч. ч. 3, 4 ст. 18 КК України. У ч. 3 ст. 382 КК України кримінальна відповідальність диференційована за ознакою спеціального суб'єкта – службової особи, яка займає відповідальне чи особливо відповідальне становище, або особи, яка має незаняту та непогашену судимість за вчинення злочину, передбаченого ст. 382 КК України. Службова особа, яка займає відповідальне чи особливо відповідальне становище як суб'єкт злочину, передбаченого у ч. 3 ст. 382 КК України, визначається відповідно до примітки 2, 3 до ст. 368 КК України.

Також однією із особливо кваліфікуючих ознак у ч. 3 ст. 382 КК України визначено настання суспільно небезпечних наслідків невиконання судового рішення у виді заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам і свободам громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб. Варто зазначити, що у ст. 382 КК України не визначено змісту цього суспільно небезпечного наслідку. При цьому істотна шкода може бути встановлена як у матеріальному аспекті (збитки від умисного невиконання судового рішення), так і в нематеріальному аспекті. Зазначимо, що суспільно небезпечні наслідки умисного невиконання судового рішення не містять нормативного вираження як у матеріальному, так і у нематеріальному аспектах, а тому потребують конкретизації. У матеріальному аспекті доцільно було б встановити, що така шкода повинна перевищувати 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, оскільки саме таким чином істотна шкода обраховується у службових злочинах відповідно до примітки 1 до ст. 364 КК України та в більшості злочинів проти власності, що містять суспільно небезпечні наслідки у вигляді шкоди охоронюваним законом правам і свободам громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб.

Щодо визначення істотної шкоди у нематеріальному аспекті для ч. 3 ст. 382 КК України вважаємо, що при її встановленні слід враховувати рекомендаційні роз'яснення, викладені у п. 6 постанови Пленуму Верховного Суду України від 26 грудня 2003 р. № 15 «Про судову практику в справах про перевищення влади або службових повноважень» стосовно з'ясування істотної шкоди нематеріального характеру для службових злочинів. Так, судам слід враховувати таке: «якщо шкода полягає у заподіянні суспільно небезпечних наслідків нематеріального характеру, питання про її істотність вирішується з урахуванням конкретних обставин справи. Зокрема, істотною шкодою можуть визнаватися порушення охоронюваних Конституцією України чи іншими законами прав та свобод людини і громадянина (право на свободу й особисту недоторканність та недоторканність житла, виборчі, трудові, житлові права тощо), підрив авторитету та престижу органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, порушення громадської безпеки та громадського порядку, створення обстановки й умов, що утруднюють виконання підприємством, установою, організацією своїх функцій, приховування злочинів»⁴.

Згідно з ч. 4 ст. 382 КК України відповідальність настає за умисне невиконання службовою особою рішення Європейського суду з прав людини. Кваліфікація за ч. 4 ст. 382 КК України здійснюється з урахуванням встановленого порядку виконання рішень цього міжнародного судового органу, що визначається Законом України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»⁵. Як зазначає О. Р. Романишин, «не викликає труднощів кваліфікація злочину, передбаченого ч. 4 ст. 382 КК України у випадку невиконання фінансових зобов'язань за наслідками прийнятого рішення ЄСПЛ. Натомість, виконання інших зобов'язань, які може містити резолютивна частина такого рішення, є проблематичним. Законодавець, встановивши кримінальну відповідальність за невиконання рішення ЄСПЛ шляхом застосування бланкетного виду диспозиції кримінально-правової норми, не врахував

часткову відсутність законодавства щодо порядку виконання рішень ЄСПЛ»⁶. Ми підтримуємо цю позицію з огляду на те, що у випадках, коли за наслідками конкретного рішення ЄСПЛ встановлюється зобов'язання держави змінити законодавство, або ж здійснити іншим чином єдність правозастосовної практики у сфері забезпечення прав людини, у Законі України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» відсутні єдині суб'єкти, уповноважені виконувати такого роду рішення, що призводить до неможливості забезпечити ефективну кримінально-правову охорону порядку виконання судових рішень цього міжнародного судового органу.

Таким чином, у ст. 382 КК України встановлено кримінальну відповідальність за невиконання як проміжних, так і остаточних судових рішень усіх судових юрисдикцій. Водночас у статтях Особливої частини КК України вміщено також окремі спеціальні норми, що покликані забезпечити кримінально-правову охорону окремим видам судових рішень. Зокрема, у ст. 388 КК України встановлено відповідальність за незаконні дії щодо майна, на яке накладено арешт, заставленого майна або майна, яке описано чи підлягає конфіскації.

У ч. 1 ст. 388 КК України встановлено відповідальність за розтрату, відчуження, приховування, підміну, пошкодження, знищення майна або інші незаконні дії з майном, на яке накладено арешт, із заставленим майном або майном, яке описано, чи порушення обмеження (обтяження) права користуватися таким майном, здійснене особою, якій це майно ввірено, а також здійснення представником банку або іншої фінансової установи банківських операцій з коштами, на які накладено арешт. В одному із науково-практичних коментарів до КК України вказано, що майно може бути описано і на нього може бути накладено арешт як захід забезпечення: а) відшкодування шкоди, спричиненої злочином чи іншим правопорушенням; б) задоволення позовних вимог у цивільному, господарському та кримінальному провадженні (ст.ст. 170 КПК, 152 ЦПК, 67 ГПК, 52, 57 Закону України «Про виконавче провадження»; в) застосування так званої спеціальної конфіскації і конфіскації майна як заходу адміністративного стягнення чи виду кримінального покарання (ст.ст. 100, 170 КПК, 29 КУпАП, 59 КК, 465 МК); г) боргових, податкових та інших майнових зобов'язань⁷.

Таким чином, суб'єкт злочину, передбаченого у ст. 388 КК України, є спеціальним, який уповноважений на вчинення дій щодо майна з особливим правовим статусом або ж утриматися від певних дій щодо такого майна. Це особа, якій це майно ввірено, представник банку або іншої фінансової установи, який здійснює банківські операції з коштами, на які накладено арешт. У ч. 2 ст. 388 КК України встановлено відповідальність за вчинення незаконних дій з майном, яке підлягає конфіскації за рішенням суду, що набрало законної сили. Таким чином, відповідальність у ст. 388 КК України диференційована залежно від виду судового рішення.

У ст. 389 КК України (ухилення від покарання, не пов'язаного з позбавленням волі) встановлено відповідальність за ухилення від сплати штрафу або позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю особою, засудженою до цих видів покарань. Відповідно до положень ч. 5 ст. 26 Кримінально-виконавчого кодексу України штраф, що передбачений санкцією ст. КК України як додаткове покарання, виконується відповідно до вироку суду центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб)⁸. Оскільки такий вид покарання підлягає виконанню у порядку виконавчого провадження, засуджений до покарання у виді штрафу набуває правового статусу боржника та у випадку ухилення від виконання такого виду покарання підлягатиме відповідальності за спеціальною ст. 389 КК України.

В окремих випадках боржник може бути притягнутий до кримінальної відповідальності за майнові злочини в ході виконавчого провадження, наприклад, за вчинення шахрайських дій, що досить часто трапляється у кредитних спорах. Відповідно до п. 18 постанови пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 р. № 10 «Про судову практику у справах про злочини проти власності» отримання майна з умовою виконання якого-небудь зобов'язання може бути кваліфіковане як шахрайство лише в тому разі, коли винна особа ще в момент заволодіння цим майном мала на меті його привласнити, не виконуючи зобов'язання⁹. Враховуючи наведене, у випадку, коли буде встановлено, що боржник, який ухиляється від виконання судового рішення про виконання зобов'язання, ще в момент заволодіння цим майном мав на меті його привласнити, не виконуючи зобов'язання, тобто до судового спору щодо його виконання, такий боржник може бути притягнутий до кримінальної відповідальності за ст. 190 КК України за вчинення шахрайських дій. Наприклад, вироком Мукачівського міськрайонного суду Закарпатської області від 1 березня 2016 р. ОСОБА_3 засуджено за ч. 4 ст. 190 КК України за таких обставин. Зокрема, ОСОБА_3, діючи умисно, з корисливих спонукань, з метою заволодіння чужим майном у особливо великих розмірах, шляхом обману працівників Закарпатського обласного управління АТ «Ощадбанк», що знаходиться в м. Ужгород, вул. Корзо, 15, звернувся про отримання кредиту для споживчих потреб, після чого 26 червня 2007 р., оформивши у вказаному відділенні «Ощадбанку» кредитний договір № 72506 від 25 червня 2007 р., ОСОБА_3 отримав грошові кошти у сумі 25 000,00 дол. США з кінцевим терміном погашення до 24 червня 2010 р., однак до цього часу кредит не повернув, чим завдав Закарпатському обласному управлінню АТ «Ощадбанк» матеріальної шкоди на суму 25 000,00 дол. США (що відповідно до офіційного курсу НБУ на той момент становило 126 250,00 грн)¹⁰.

Таким чином, враховуючи попередню наявність спору в порядку цивільного судочинства щодо зобов'язання засудженого повернути кредитні кошти на підставі судового рішення в порядку виконавчого провадження, органом досудового розслідування було встановлено, що засуджений під час оформлення кредитного договору мав намір заволодіти грошовими коштами та не мав наміру їх повертати, що зумовило кваліфікацію вчиненого як шахрайство.

Крім цього, слід зазначити, що згідно ст. 96-1 КК України за вчинення таких злочинів (санкції яких передбачають покарання у виді позбавлення волі, зокрема це ст. 382, ч. 2 ст. 388, ч.ч. 2, 3, 4 ст. 190 КК України) до засудженого додатково може бути застосовано захід кримінально-правового характеру у виді спеціальної конфіскації. При цьому застосування спеціальної конфіскації надає можливість звернути стягнення на майно третіх осіб за умови доведення передачі засудженим (боржником) такого майна третій особі з метою ухилення від виконання судового рішення.

В аспекті кримінальної відповідальності інших учасників виконавчого провадження, зазначимо, що державний виконавець є суб'єктом злочинів у сфері службової діяльності (Розділ XVII Особливої частини КК України). У випадку порушення встановленого у законодавстві порядку виконання судового рішення стягувач може бути притягнутий до кримінальної відповідальності, наприклад, за вчинення самоправних дій (ст. 356 КК України), примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань (ст. 355 КК України) тощо. Також варто зазначити, що у ч. 1 ст. 384 КК України (Завідомо неправдиве показання) встановлено відповідальність за неправомірні дії оцінювача, що можуть бути вчинені лише під час здійснення виконавчого провадження. Кримінальна відповідальність настає за завідомо неправдивий звіт оцінювача про оцінку майна під час здійснення виконавчого провадження. Згідно з положеннями ч. 2 ст. 384 кваліфікуючою ознакою таких дій визнається надання завідомо неправдивого звіту оцінювача про оцінку майна під час здійснення виконавчого провадження, вчинене з корисливих мотивів.

Враховуючи наведене, підсумуємо таке: у статтях Особливої частини КК України встановлено як загальну (ст. 382 КК України), так і спеціальні норми, що надають можливість притягнути боржника до кримінальної відповідальності за невиконання (ухилення від виконання) рішення суду. Окремі кримінально-правові норми, за якими може здійснюватись кримінально-правова кваліфікація за невиконання судових рішень у різних категоріях справ, встановлені у розділах V (ст.ст. 164, 165, 175), VI (ст. 190), VI (ст.ст. 212, 212-1) Особливої частини КК України. Інші суб'єкти виконавчого провадження, зокрема державний виконавець, за умисне невиконання судового рішення може нести відповідальність за статтями Розділу XVII Особливої частини КК України як службова особа. Стягувач як учасник виконавчого провадження може бути притягнутий до кримінальної відповідальності, наприклад, за вчинення самоправних дій (ст. 356 КК України), примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань (ст. 355 КК України) тощо. Також у ст. 384 КК України встановлена відповідальність оцінювача як учасника виконавчого провадження, що настає у випадку надання завідомо неправдивого звіту оцінювача про оцінку майна під час здійснення виконавчого провадження.

¹ Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки : Указ Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>

² Іваницький С. О. Невиконання судових рішень: основні форми та шляхи протидії (за матеріалами судової практики притягнення до кримінальної відповідальності) / С. О. Іваницький // Судова апеляція. – 2011. – № 2 (23). – С. 73.

³ Про виконавче провадження : Закон України від 21 квітня 1999 р. № 606-XIV (в редакції станом на 28 грудня 2015 р.) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/606-14>

⁴ Про судову практику в справах про перевищення влади або службових повноважень : постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 грудня 2003 р. № 15 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0015700-03>

⁵ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>

⁶ Романишин О. Р. Кримінально-правова протидія умисному невиконанню рішення Європейського суду з прав людини (ч. 4 ст. 382 КК України): проблемні аспекти / О. Р. Романишин // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 3. – С. 106.

⁷ Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. – Х. : Право, 2013. – Т. 2 : Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. – 2013. – С. 888.

⁸ Кримінально-виконавчий кодекс: Закон України від 11 липня 2003 р. № 1129-IV : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>

⁹ Про судову практику у справах про злочини проти власності : постанова пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 р. № 10 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09>

¹⁰ Вирок Мукачівського міськрайонного суду Закарпатської області від 1 березня 2016 р. / справа № 297/1756/15-к : [Електронний ресурс]. – Режим доступу з ЄДРСР : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56170594>

Резюме

Кваша Р. С. Окремі питання притягнення боржника, службових осіб, уповноважених державою на забезпечення виконання судових рішень, до кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення.

У статті досліджуються питання кримінально-правової охорони порядку виконання судових рішень. Встановлено систему норм, що забезпечують можливість притягнення боржника, службових осіб, уповноважених державою на забезпечення виконання судових рішень, до кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення. Проаналізовано сферу застосування заходів кримінально-правового характеру у виді спеціальної конфіскації за вчинення злочинів, пов'язаних із невиконанням судового рішення боржником. Запропоновано шляхи конкретизації суспільно небезпечних наслідків у ч. 3 ст. 382 КК України.

Ключові слова: судове рішення, виконавче провадження, Європейський суд з прав людини, боржник, службова особа, спеціальна конфіскація, кримінально-правова кваліфікація.

Резюме

Кваша Р. С. Отдельные вопросы привлечения должника, должностных лиц, уполномоченных государством на обеспечение исполнения судебных решений, к уголовной ответственности за неисполнение судебного решения.

В статье исследуются вопросы уголовно-правовой охраны порядка исполнения судебных решений. Установлена система норм, обеспечивающих возможность привлечения должника, должностных лиц, уполномоченных государством на обеспечение исполнения судебных решений, к уголовной ответственности за неисполнение судебного решения. Проведен анализ сферы применения мер уголовно-правового характера в виде специальной конфискации за совершение преступлений, связанных с неисполнением судебного решения должником. Предложены пути конкретизации общественно опасных последствий в ч. 3 ст. 382 УК Украины.

Ключевые слова: судебное решение, исполнительное производство, Европейский суд по правам человека, должник, должностное лицо, специальная конфискация, уголовно-правовая квалификация.

Summary

Kvasha R. Some question the debtor and prosecution officials authorized by the state to enforce court decisions criminally liable for failure to judicial decision.

The article deals with the question of criminal protection order enforcement. Established a system of rules that make it possible to bring the debtor and officers authorized by the state to enforce court decisions criminally liable for failure to judicial decision. Analyzed the scope of application of criminal law in the form of special forfeiture for crimes related to the failure of the judgment debtor. The ways of specifying dangerous consequences in ch. 3. 382 of the Criminal Code of Ukraine.

Key words: judgment, enforcement proceedings, the European Court of Human Rights, the debtor, officer, special confiscation, criminal legal qualification.

УДК 342.9

А. О. ЛЕВЧЕНКО

Анастасія Олегівна Левченко, студентка магістратури Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПОНЯТТЯ ШКІДЛИВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ГАЛУЗІ РЕКЛАМИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ

Реклама є засобом інформаційного впливу на свідомість споживача. Вона спрямована на формування свідомого чи підсвідомого бажання купити саме той товар, що рекламується. Для формування такого бажання можуть використовуватися різноманітні маніпулятивні технології. Дорослі, на відміну від дітей, будучи достатньо сформованими особистостями, в більшості випадків здатні протистояти подібним маніпуляціям з боку реклами. Окрім того, сама реклама може містити шкідливу інформацію, що загрожує негативним впливом на психічне, моральне чи фізичне здоров'я дитини. На жаль, на сьогоднішній день системний підхід до боротьби із розповсюдженням реклами, що може завдати шкоди дітям, відсутній. Окрім того, законодавство України щодо охорони дитинства не містить положень, що стосувалися б визначення того, яка інформація є шкідливою для дітей загалом і в галузі реклами зокрема. Наявність подібних законодавчих прогалин актуалізує необхідність проведення досліджень у цій сфері.

Питанням шкідливої інформації та захисту дітей від неї присвятили свої наукові праці І. Л. Бачило, З. В. Кузнецова, О. О. Лисенко, В. Д. Люблін, В. С. Маурін, О. В. Мінбалеєв, Н. Б. Новіцька та ін. Опрацювання наявних джерел показало, що на сьогоднішній день відсутнє комплексне дослідження, яке стосувалося б шкідливої інформації в галузі реклами.

Метою даної статті є дослідження змісту понять «шкідлива інформація» і «шкідлива інформація в галузі реклами» та з'ясування того, яка саме інформація належить до такої, що може завдати шкоди фізичному, розумовому або моральному розвитку дитини.

Держава з метою захисту інтересів дитини має право встановлювати обмеження, що стосуються змістовного наповнення та розповсюдження реклами. Ці обмеження є допустимими обмеженнями права особи на інформацію, коли шкода від її отримання перевищує корисність та суспільну необхідність в інформації. Відповідно до ч. 2 ст. 6 Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. № 2657-ХІІ (в редакції Закону України від 13 січня 2011 р.) (далі – Закон України «Про інформацію») право на інформацію може бути обмежене, з-поміж іншого, для захисту репутації або прав інших людей¹.

Однією з підстав захисту прав дітей є протидія поширенню шкідливої інформації в галузі реклами. У зв'язку з цим особливого значення набуває необхідність дослідження сутності поняття «шкідлива інформація».

У нормах законодавства України його визначення відсутнє. Закон України «Про інформацію», в якому логічно було б закріпити визначення даного терміна, лише вказує на можливість заподіяння шкоди від отриман-